

Väestönkasvu muslimimaiden haasteena

RIDDELL, KATRINA (2009). *Islam and the securitisation of population policies. Muslim states and sustainability*. 255 s. Ashgate, Farnham.

Katarina Riddell väitteli filosofian tohtoriksi vuonna 2006 Länsi-Australian yliopistossa poliittisen historian ja kansainvälisten suhteiden laitoksella. Hänen väitöstutkimuksensa on nyt julkaistu kirjana, joka johdattaa lukijan 1900-luvun väestöpolitiikkaan ja muslimioppien tulkintoihin syntyvyyden säännöstelyn ja väestöpolitiikan sallittavuudesta. Teos huipentuu huolella esitettyihin ja analysoituihin tapaustutkimuksiin Iranista ja Pakistanista. Riddell tarkastelee maiden väestöpolitiikkaa ja sen suhdetta niiden vakauteen ja turvallisuuteen. Tutkimus perustuu laajaan kirjalliseen materiaaliin, mutta lähteenä on myös haastattelututkimustaan varten maiden hallitusten jäseniä sekä kansalaisjärjestöjen ja uskonnollisten organisaatioiden edustajia, jotka ovat osallistuneet väestökysymyksen liittyviin keskusteluihin, kehitysohjelmiin ja kampanjoihin.

Teos jakautuu seitsemään lukuun. Ensimmäinen luku analysoi kansainvälisen väestöpoliittisen keskustelun syntyä. Toinen ja kolmas luku esittelevät muslimioppien ajatuksia syntyvyyden säännöstelystä ja väestöpolitiikasta. Lopuksi Iranin ja Pakistanin väestöpolitiikkaa esitellään neljässä luvussa.

Yhdistyneiden kansakuntien ensimmäinen maailman väestönkasvuä käsittely konferenssi pidettiin Roomassa vuonna 1954. Väestönkasvu yhdistettiin ensimmäistä kertaa turvallisuuspolitiikkaan vasta Mexico Cityssä kolme vuosikymmentä myöhemmin. Islaminuskoa käsiteltiin tuolloin tärkeänä muslimivaltioiden päätöksentekoon vaikuttavana tekijänä, tosin esimerkiksi muslimienemistöinen Turkki herätti huomiota vapaamielisillä lausunnoillaan. Presidentti Ronald Reaganin edustama Yhdysvallat vastusti Meksikossa uskonnollisen oikeiston

painostuksen alaisena väestönkasvun sääntelemistä. Vuoden 1994 Kairon kokoukseen antoi uutta väriä paitsi HI-viruksen ja aidsin aiheuttama huoli myös uskonnollisten vaikuttajien yhteisrintaman muodostuminen. Vatiikaani, muslimit ja baptistit yhdistivät voimansa vastustukseen aborttia, liberaaleja perhelakeja ja vapaata seksuaalisuutta. Myös osa feministeistä ja postmodernisteista vastusti liian yksioikoista näkemystä väestönkasvun vaaroista. He varoittivat kolmannen maailman syyllistämistä ja tasapäistävien väestöohjelmien tyrkyttämisestä globaalin – käytännössä länsimaiden – hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Islamia pidetään usein uskontona ja elämäntapana, joka vaikuttaa kaikkeen muslimin elämässä. Islam vaikuttaa muslimimaiden väestöpolitiikkaan ja syntyvyyden sääntelyyn, mutta se on vain yksi vaikuttaja monien joukossa. Uskontoa voimakkaammin syntyvyyteen vaikuttavat useiden tutkimusten mukaan taloudellinen hyvinvointi ja naisten koulutus. On myös tärkeää muistaa, että yhtä islamilaista mielipidettä perhesuunnittelusta tai väestöpolitiikasta ei ole olemassa.

Jo islamin varhaisvaiheissa enemmistö oppineista hyväksyi raskauden ehkäisyyn. *Koraani* tai profeetta Muhammadin perimätieto eivät kiellä ehkäisyä, mutta koska islamista puuttuu selvä auktoriteettien hierarkia, samoista teksteistä on voitu tehdä monenlaisia johtopäätöksiä. Ehkäisyä vastustavat oppineet ovat perustelleet mielihäilyä ajatuksella Jumalan tahdon muuttumattomuudesta: kaikella on jumalallisen määräyksen mukainen paikkansa, jota ihminen ei voi muuttaa. Avioliiton tarkoitus on tuottaa jälkeläisiä, ja ”todellinen islamin mukainen” yhteiskuntajärjestys pitää huolen siitä, että kaikki sen jäsenet tulevat toimeen: kaikki lapset syntyvät lailliseen avioliittoon, ja yhteisö pitää huolta niistä, joiden vanhemmat eivät siihen pysty.

Muslimimaiden syntyvyysluvut vaihtelevat suuresti. Vuoden 2004 tilastojen mukaan 32 prosentissa maista oli

alhainen kokonaishedelmällisyysluku (alle 3), 20 prosentin keskitasoinen (3–4) ja 48 prosentissa korkea (yli 4). Alhaisin hedelmällisyys oli Azerbaidzanissa (1,8) ja korkein Nigerissä (8). Peräti 57 prosenttia muslimimaiden hallituksista piti maansa syntyvyyttä liian korkeana, ja monissa maissa uskonnolliset oppineet ovat aktiivisesti mukana perhesuunnitteluohjelmien ja väestöpolitiikan kehittämisessä.

Riddellin esimerkkimaat, Iran ja Pakistan, ovat muslimienemmistöisiä (Iranissa muslimeita on 98 % väestöstä, Pakistanissa 95 %) valtioita, joiden identiteetissä ja hallintojärjestelmässä islam on tärkeä tekijä. Pakistan perustettiin vuonna 1947 muslimien valtioksi, kun sen alueet erotettiin Intiasta, ja Iranissa vuoden 1979 vallankumous teki entisestä monarkista islamilaisen teokratian.

Iranissa suhtautuminen väestöpolitiikkaan on vaihdellut. Vuosina 1941–1979 hallinneen šaahi Mohammed Rezan rajuun modernisaatio- ja maallistamispolitiikkaan kuului syntyvyyden voimakas rajoittaminen. Hän aloitti laajan tiedotuskampanjan ja määräsi, että ehkäisyvälineiden tulee olla helposti saatavilla ja ilmaisia. Šaahin päämääränä oli väestönkasvun rajoittaminen yhteen prosenttiin 1980-luvun loppuun mennessä, mutta tavoite kaatui islamilaiseen vallankumoukseen.

Vuoden 1979 vallankumouksen jälkeen Iranin syntyvyys nousi nopeaan kasvuun, vaikka maan johtavat ajatollahit kannattivat syntyvyyden säännöstelyä. Vallankumouksen alkuvuosina väestöpolitiikka unohtui, mutta vuosina 1980–1988 käydyn Iranin–Irakin sodan aikana iranilainen mielipide kääntyi syntyvyyden säännöstelystä väestöpohjan kasvattamiseen. Uuden ideologian mukaan Iran tarvitsi lisää väestöä takaamaan maan turvallisuuden. Irak aiottiin kaataa miesylivoimalla.

Laillinen avioliiton solmimisikä laskettiin yhdeksään, moniavioisuus otettiin uudelleen käyttöön, ehkäisyvälineiden saatavuutta vaikeutettiin ja niiden hinta nostettiin kohtuuttoman korkealle. Myös sodanaikainen ruoan säännöstely kannusti synnyttämään, sillä imeväisikäiset saivat yhtä suuret ruoka-annokset kuin täysikasvuisetkin perheenjäsenet.

Iranissa koettiin ennennäkemätön väestönkasvu vuosina 1976–1986. Tämä herätti hallituksen näkemään väestönkasvun aiheuttamat sosiaaliset, poliittiset, taloudelliset ja ympäristölliset ongelmat. Nuorisotyöttömyys ja asutuspula kasvoivat, ruoasta ja puhtaasta vedestä alkoi olla puutetta, ja kouluja käytiin viidessä tai kuudessa vuorossa. Imaami Khomeinin ja hänen seuraajiensa pragmaattinen suhtautuminen uskontoon ja yhteiskuntaan pelasti Iranin väestöräjähdykseltä. Syntyvyys saatiin nopeasti kuriin ja Khomeinin seuraajat, ajatollah Khamenei ja presidentit Rafsanjani ja Khatami vapauttivat poliittista elämää ja vakauttivat väestöpolitiikkaa. Hallitus onnistui kahdessa vuodessa pystyttämään uudelleen väestöpoliittiset rakenteet.

2000-luvun Iranissa on onnistunut väestöpolitiikka, johon hallitus, uskonnollinen johtajisto, tutkijat ja maan asukkaat ovat sitoutuneet. Vaikka vuonna 2005 valtaan nousut presidentti Mahmud Ahmadinejad on romuttanut Iranin edistyspolitiikkaa, väestöpolitiikkaan hän ei ole kajonnut. 1980-luvun kasvupiikin seurauksena väestö kasvaa yhä, mutta vuoden 2010 ennusteen mukaan Iranin kokonaishedelmällisyysluku on vain 1,7 – eli samaa tasoa kuin Suomessa.

Pakistanin historiaa on leimannut jatkuva väestönkasvu. Maa on maailman väkirikkaimpia ja sen huoltosuhde on epätasapainoinen; 40 prosenttia pakistanilaisista on alle 15-vuotiaita. Vuosina 1958–1969 hallinnut presidentti Ayub Khan piti liiallista väestönkasvua uhkana maan taloudelle, mutta sekä hän että hänen seuraajansa ovat epäonnistuneet yrityksissään saada maan väestö noudattamaan syntyvyydensäännöstelypolitiikkaa. Presidentti Pervez Musharrafin valtakaudella vuosina 1999–2008 julkaistiin Pakistanin ensimmäinen virallinen väestöpoliittinen ohjelma. Nopeaa väestönkasvua alettiin myös pitää uhkana kansalliselle ja yhteiskunnalliselle turvallisuudelle.

Sekä uskonnolliset että maalliset vaikuttajat ovat Pakistanissa olleet yhtä mieltä siitä, että väestönkasvu, turvallisuus ja kehitys ovat yhteydessä toisiinsa. Osa yhtyy kansainväliseen näkemykseen väestönkasvun kielteisistä vaikutuksista kansojen hyvinvointiin ja kehitykseen, mutta osa hylkää sen etnosentristisenä ja neokolonialistisena. Uskonnolliset johtajat ovat myös esittäneet, että länsimaat haluavat horjuttaa islamin asemaa maailmanuskontona rajoittamalla muslimien määrän kasvua.

Yksi tärkeimmistä Pakistanin perhesuunnittelun esteistä on yleinen epäluulo hallituksen suunnitelmia vastaan. Hallituksen lietsoma kriisitunnelma ja lehtikirjoitukset ruoan riittämättömyydestä ja väestöpommista eivät ole luoneet otollista maaperää mielipiteiden muokkaamiselle. Valistuskampanjoissa on unohtettu kansalaisten ajatukset. Hallitus on puhunut pienten perheiden puolesta, mutta pakistanilaisille pieni perhe on tarkoittanut neljää lasta! Myös uskonnollinen johtajisto on vieroksunut valtiojohtoista perhesuunnittelua. Valtion ajama kahden lapsen politiikka ei sovellu islamilaiseen ajatukseen vapaasta tahdosta. Pakistanin väestönkasvu jatkuukin tasaisena, vaikka maan hedelmällisyysluku on parina viime vuotena laskenut 4,5:stä 3,2:een.

Teos on tarpeellinen ja asiantunteva lisäys keskusteluun väestönkasvusta. Se valottaa tuoreella tavalla muslimienemmistöisten maiden näkökulmia perhesuunnitteluun ja väestöpolitiikan asettumista osaksi kansojen turvallisuuspolitiikkaa. Teos osoittaa, että islam vaikuttaa väestöpolitiikkaan – mutta vain yhtenä tekijänä monien joukossa.

SYLVIA AKAR

Maailman kulttuurien laitos,
Helsingin yliopisto

